

Kultuuri roll rohepöördes ja tasaarengus

Timo Maran
FLFI semiootika osakond. Tartu Ülikool

Koolitus “Kliimamuutuste ABC”, 28.02.2023

Kliimamuutusega kohanemine on kultuurimuutus

Kliimamuutusega kohanemine ei saa toimuda ainult tehniliste lahendustena (nn. rohepööre), kuna vajalik muutus on liiga mastaapne ja süsteemne.

Sisemajanduse koguprodukti [SKP] kasvu ja keskkonnaseisundi halvenemise vahel on positiivne korrelatsioon: 1% majanduskasvu toob keskmiselt kaasa 0,6-0,8% süsinikdioksiidi heitmekoguste kasvu ja 0,8% ressursikasutuse kasvu (Kallis et al. 2018: 297).

Temperatuuri globaalse tõusu jäämine 1,5 kraadi piiresse 2100. aastaks (ÜRO kliimapaneeeli eesmärk) ei ole tõenäoline ilma energiakasutuse märkimisväärse vähenemiseta (Gruber et al. 2018; Keyßer, Lenzen 2021). On väidetud, et jätkusuutlikuks tulevikuks peaks elatustase ja energiatarbimine alanema 1960. aastate tasemele (Millward-Hopkins et al. 2020).

-
- Grubler, A.; Wilson, C.; Bento, N. 2018. A low energy demand scenario for meeting the 1.5 °C target and sustainable development goals without negative emission technologies. *Nature Energy*, 3: 515–527.
 - Kallis, Giorgos; Kostakis, Vasilis; Lange, Steffen; Muraca, Barbara; Paulson, Susan; Schmelzer Matthias 2018. Research on degrowth. *Annual Review of Environment and Resources* 43(1): 291-316.
 - Keyßer, L.T.; Lenzen, M. 2021. 1.5 °C degrowth scenarios suggest the need for new mitigation pathways. *Nature Communications*, 12: 2676.
 - Millward-Hopkins, J.; Steinberger, J. K.; Rao, N. D.; Oswald, Y. 2020. Providing decent living with minimum energy: A global scenario. *Global Environmental Change*, 65, 102168.

Mis on tasaareng (degrowth)?

- Prantsusmaalt pärit tasaarengu (*degrowth, décroissance*) liikumine väidab, et *kasvule orienteeritud majandusmudel ei ole täna enam jätkusuutlik*.
- Tasaarengu liikumine propageerib lihtsamat ühiskonda, vähenenud toomist ja tarbimist ning energia- ja loodusvarade kasutamist (Burkhart et al. 2020; Stuart et al. 2021; Cosme et al. 2017). Üleminek tasaarengule peaks hõlmama ühiskonda tervikuna:
 - majandus ei ole enam kõige keskmes; demokraatia on otsene; ülejääk kulutatakse taastumiseks või lõbutsemiseks; sissetulek ja rikkus jaotatakse egalitaarsemalt; elutähtsaid ressursse, infrastruktuure ja ruume jagatakse ja hoitakse ühiselt; tehnoloogia on kogukondlik ja teenib ühiskondlikke eesmärke; ressursside kasutus on minimeeritud ning tööaega vähendatakse tarbimise, tootmise ja raiskavate kulutuste kärpimise teel. (Kallis jt 2018: 308)
- Lisaks majanduslikele, poliitilistele ja sotsiaalsetele muutustele on tasaarengu üleminekus oluline roll ka üksikisikute ümberorienteerumises lihtsama elustiili suunas, uute sotsiaalse sidususe vormide tekkimisel ja seda muutust toetavate kultuuritekstide ja praktikate olemasolus.

-
- Burkhart, C.; Schmelzer, M.; Treu, N. 2020. *Degrowth in Movement(s). Exploring Pathways for Transformation*. Alresford: Zero Books.
 - Cosme, I.; Santos, R.; O'Neill, D.W. 2017. Assessing the degrowth discourse: A review and analysis of academic degrowth policy proposals. *Journal of Cleaner Production* 149: 321–334.
 - Kallis, Giorgos; Kostakis, Vasilis; Lange, Steffen; Muraca, Barbara; Paulson, Susan; Schmelzer Matthias 2018. Research on degrowth. *Annual Review of Environment and Resources* 43(1): 291-316.
 - Stuart, D.; Gunderson, R.; Petersen, B. 2021. *The Degrowth Alternative. A Path to Address our Environmental Crisis?* Abingdon: Routledge.

Semiootiline kiirenemine

- Kliimakriisi ei saa vaadata väljaspool ühiskonna ja kultuuri arenguid - *kliimakriis on ka kultuurikriis*. Samas peitub selles ka kliimakriisi positiivne väljakutse - muutus võimaldab ühiskonda lihtsustada ja viia meid sisukama ja tähendusrikkama elu suunas.
- Ühiskonnateadustes räägitakse suurest kiirenemisest (*great acceleration*) kui paljude sotsiaalsete ja majanduslike näitajate (rahvastiku kasv, sisemajanduse koguprodukt [SKP], energiakulu jne) kiirest kasvust alates XX sajandi keskpaigast (Steffen et al. 2015).
- Kasvu subjektiivselt tajutavaks aspektiks on kiirenenud kommunikatsioon, ületootamine ning üha suuremad pingutused, et saada sotsiaalseid hüvesid või säilitada sotsiaalset ja majanduslikku staatust. *Semiootiline kiirenemine* on kommunikatsiooni kiirenemine, märkide kokkukuhjumine ning märkide referentsiaalse/objektile suunatud dimensiooni hajumine.
- Semiootilisel kiirenemisel on negatiivne keskkonnamõju. Märgid kehastuvad kommunikatsioonitehnoloogiates, tarbekaupades, infrastruktuuris ja kultuuriesemetes, mis kõik vajavad ainet ja energiat. Nende tootmisel vabaneb süsinikdioksiid ning need vananevad ja muutuvad kiiresti jäätmeteks.

- ---

Steffen, Will; Broadgate, Wendy; Deutsch, Lisa; Gaffney, Owen; Ludwig, Cornelia 2015. The trajectory of the Anthropocene: The Great Acceleration. *The Anthropocene Review* 2(1): 81–98..

Kirjandus aitab keskkonnast hoolida

- Roheoskustesse tuleks kaasata keskkonnakirjanduse õpetamist. Kirjandus ja teised kultuurinähtused (film, kunst) aitavad suurendada empaatiat keskkonna suhtes ja arendada inimese kujutlusvõimet.
- Keskkonnakirjandus toimib kui mõttelabor, mille kaudu saab uurida inimese ja keskkonna seoseid, kliimamuutuse tulevikumustreid ja ühiskonna reaktsioone (Weik von Mossner 2017). Keskkonnateemalistel juttudel on vähemalt lühiajaline mõju lugejate väärtushinnangutele ja arusaamadele kliima soojenemise olulisusest (Schneider-Mayerson jt 2020). Kultuuri kaasamisel tuleks arvestada:
 - Kultuuris peab ringlema eri tüüpi keskkonnateemalisi tekste;
 - Tekstide kriitiline mõtestamine ja suhestamine konkreetsete elupraktikatega (sidususe loomine eri semiootiliste tasandite vahel) aitab keskkonnahoidlikkuse suunas.

-
- Schneider-Mayerson, Matthew; Gustafson, Abel Leiserowitz, Anthony; Goldberg, Matthew H.; Rosenthal, Seth A.; Ballew, Matthew (2020). Environmental literature as persuasion: An experimental test of the effects of reading climate fiction. *Environmental Communication*, DOI: 10.1080/17524032.2020.1814377
 - Weik von Mossner, Alexa 2017. *Affective Ecologies: Empathy, Emotion, and Environmental Narrative*. Columbus: Ohio State University Press.

Tähendusrikas elu paljuliigilistes kogukondades

- Semiootilised küsimused: Kuidas leida uusi tähendusi ja pidepunkte kliimakriisis olevas maailmas (vrd. kliimaärevus)? Kuidas integreerida ühiskonna kommunikatsiooniprotsesse enam looduskeskkonnaga?
- Tasaarengus on potentsiaal, kuna viib aeglasema ühiskonna suunas, milles on vähem kommunikatiivseid sündmusi, vähem meediasisu, vähem stiimuleid ning rohkem aega keskendumiseks ja põhjalikumaks tõlgendamiseks.
- Tasaarengu üleminekus on abiks arusaam, *et tähendus ja tähendusrikkus tulenevad semiootilisest osalusest konkreetsetes elatud ökoloogiates (kultuurilistes, sotsiaalsetes ja looduslikes).*
- Liigume ühiskonna suunas, kus elu muudavad sisukaks ja tähendusrikkaks kokkupuuted, elamused, praktikad ja koostegutsemine kogukondades, mis hõlmavad nii inimesi kui teisi liike.

Aitäh!

timo.maran@ut.ee

Põhjalikum teemakäsitus:

Maran, Timo 2022. Ökosemiootika. Märgiuuringud ja ökoloogiline muutus.
Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Maran, Timo 2023. Meanings for the degrowth society:
From great acceleration to the semiosis of the living. *Sign Systems Studies*. Inpress.